

ŽIVOTNÁ SITUÁCIA SKUPÍN NAJVIAC OHROZENÝCH CHUDOBOU

Autor: Mgr. Roman Džambazovič, PhD., Sociológ, Katedra sociológie FF UK v Bratislave, Slovenská sieť proti chudobe

Chudoba nie je len nedostatočný príjem a nedostatočné finančné zdroje či nedostatočná spotreba. Chudoba je oveľa mnohorozmernejším javom. Žiť v chudobe znamená obmedzený prístup k základným právam a nedostatočne garantované práva na vzdelanie, zdravie, bývanie, prácu, na prístup k službám a infraštruktúre. Chudoba je ohrozenie ľudskej dôstojnosti.

Zdroje údajov o stave a vývoji chudoby a sociálneho vylúčenia

Harmonizované zisťovanie EU-SILC (od roku 2005, každoročné opakovanie) – základný zdroj informácií o chudobe a sociálnom vylúčení:

Medzi výhody tohto typu zisťovania patria porovnateľné údaje v čase (longitudiálne údaje – umožňujú zachytiť časový charakter chudoby /jej krátko alebo dlhodobosť/), porovnateľné s ostatnými členskými štátmi EU, zachytáva multidimenzionalitu chudoby a sociálneho vylúčenia (široká škála otázok a tém – od príjmov a jej štruktúry, cez materiálnu depriváciu, po otázky prístupu a kvality bývania, vzdelania, práce, zdravotnej starostlivosti, medzigenračného prenosu chudoby, atď.), informácie o hĺbke, rozsahu, faktoroch vplyvajúcich na riziko chudoby, podklad pre sledovanie/hodnotenie efektívnosti konkrétnych sociálnopolitických programov a opatrení zameraných na predchádzanie a riešenia chudoby a sociálneho vylúčenia, zachytáva situáciu jednotlivcov ako aj domácností;

obmedzenia: nemôže zachytiť všetky aspekty chudoby, nezachytáva všetkých ľudí v riziku chudoby a ohrozených sociálnym vylúčením, nepracuje sa so všetkými alternatívami, ktoré údaje poskytujú (často len príjmová chudoba), pri medzinárodnej komparácii nemožnosť vystihnúť špecifiká chudoby a sociálneho vylúčenia na národnej úrovni (nutnosť národne špecifických indikátorov);

Ďalšie zdroje údajov: napríklad Rodinné účty, VZPS, administratívne zisťovania UPSVaR-u, špecifické výskumy o životnej situácii vybraných skupín obyvateľstva (napr.: sociografické mapovanie rómskych komunít na Slovensku, o situácii seniorov, detí, ľudí bez domova);

Údaje sú, často ich máme aj k dispozícii, ale málo sa s nimi pracuje, argumentuje a pomerne málo sa problém chudoby a sociálneho vylúčenia prezentuje.

Niekoľko vybraných výsledkov a na čo poukazujú

Vývoj miery rizika chudoby (60% mediánu ekvivalentného príjmu)

Obdobie/miera rizika chudoby	Pod hranicou (v %)
EU SILC 2005	13
EU SILC 2006	12
EU SILC 2007	11
EU SILC 2008	11
EU SILC 2009	11

Zdroj: EU SILC 2005 až 2009

Miera rizika chudoby na Slovensku klesá a stabilizuje sa, na jednej z najnižších úrovní chudoby v rámci krajín EU (ČR – 9%, Holandsko – 11%, Dánsko, Rakúsko, Slovinsko, Švédsko, Maďarsko – 12%). Pri medzinárodnom porovnaní však PPP (parita kúpnej sily) na Slovensku dosahuje 4040€, v ČR - 5800€, Slovinsku – 8400€, Holandsku – 11 300€, t.j. naši chudobní dosahujú asi len polovicu hodnoty tohto ukazovateľa v Slovinsku, či skoro len tretinu v Holandsku. Naši chudobní sú v medzinárodnom porovnaní oveľa chudobnejší a chudobnejšia je celá spoločnosť (chudoba spoločnosti).

Výdavky na sociálnu oblasť

SR je 6 krajinou od konca EU 27 s najnižšími výdavkami na sociálnu oblasť (údaj z roku 2007). Výdavky na sociálnu oblasť tvorili v roku 2007 - 16% HDP (od 1999 okrem jedného roka nepretržitý pokles).

Z hľadiska veku a pohlavia

Viac ohrozené ženy a najviac evidentný gendrový aspekt v starobe (rozdiel medzi mierou rizika chudoby starších žien a mierou rizika chudoby starších mužov je až 9 percentuálnych bodov (tento rozdiel narastá aj v čase. Pri pohľade na výsledky EU SILC 2006 to bolo len 6 percentuálnych bodov (11:4)) – 13% k 4%: feminizácia chudoby, ako aj feminizácia osamelosti (vdovy, ktoré často zostávajú žiť sami v jednočlenných domácnostiach).

Z hľadiska veku:

Vývoj miery rizika chudoby podľa veku (v %)

Vekové skupiny	EU SILC 2005	EU SILC 2006	EU SILC 2007	EU SILC 2008
0 – 17 rokov	17	17	17	17
18 – 24 rokov	16	13	12	12
25 – 49 rokov	14	12	10	10
50 – 64 rokov	8	8	7	8
65+ rokov	7	8	8	10
SPOLU SR	13	12	11	11

Zdroj: EU SILC 2005 až 2008

Najvyššie ohrozenie rizikom chudoby u detí a mladých ľudí (hrozí medzigeneračný prenos chudoby - „Chudoba v detstve je základnou príčinou chudoby v dospelosti.“) a viditeľne sa zhoršuje situácia starých ľudí (nad 65 rokov).

V rámci porovnania s krajinami EU 27 - Slovensko vykazuje vysokú mieru detskej úmrtnosti, jednu z najvyšších mier nízkej zručnosť čítať (úroveň 1 a nižšia) – čítať s pochopením, či vysoký podiel matiek v nízkom veku.

Z hľadiska **typu domácnosti**:

Vývoj miery rizika chudoby podľa typu domácnosti (v %)

Typ domácnosti	EU SILC 2005	EU SILC 2006	EU SILC 2007	EU SILC 2008	EU SILC 2009
Domácnosti bez detí	8	8	6	7	7
Domácnosti s deťmi	17	14	14	13	x
1 dospelá osoba s 1+ dieťaťom	32	29	26	21	24
2 rodičia s 1 dieťaťom	13	8	6	10	13
2 rodičia s 2 deťmi	17	14	12	10	10
2 rodičia s 3+ deťmi	24	24	26	36	36
SPOLU SR	13	12	11	11	11

Zdroj: EU SILC 2005 až 2009

Poznámka: x – údaj nebol k dispozícii

Viac ohrozený rizikom chudoby sú domácnosti s deťmi ako domácnosti bez detí (dieťa znamená finančnú záťaž, malé dieťa pre jedného rodiča pozíciu mimo trhu práce /najčastejšie matka/, pri viacerých deťoch – zabezpečenie starostlivosti /najčastejšie matka a zostáva v domácnosti/). Najviac ohrození sú jednorodičovské rodiny a viacdenné rodiny s oboma rodičmi. Znižovala sa však miera rizika chudoby u jednorodičovských rodín a na strane druhej sa zvyšuje ohrozenie viacdenných dvojrodičovských rodín (3 a viac detí). V tabuľke nie je zachytená skupina jednotlivcov, ale ich podiel pod hranicou chudoby taktiež v poslednom období rastie. Miera rizika chudoby u domácností, ktoré sú tvorené jednotlivcami vo veku 65 a viac v roku 2008 dosiahol hodnotu 25,5%.

Z hľadiska **ekonomickej aktivity**

Vývoj miery rizika chudoby podľa ekonomickej aktivity (v %)

Ekonomická aktivita	EU SILC 2005	EU SILC 2006	EU SILC 2007	EU SILC 2008	EU SILC 2009
Zamestnaní alebo samostatne zárobkovo činní / Pracujúci	9	6	5	6	5
Nezamestnaní	39	41	45	43	49
Dôchodcovia	7	8	8	6	9
Iní neaktívni	19	17	15	16	16
SPOLU SR	13	12	11	11	11

Zdroj: EU SILC 2005 až 2009

Najviac ohrozená skupina v súvislosti s ekonomickou aktivitou/inaktivitou a postavením na trhu práce sú nezamestnaní, ktorých miera rizika chudoby sa ustálila na vysokých hodnotách. V prípade s nezamestnanosťou treba zdôrazniť vysoký podiel dlhodobých a veľmi dlhodobých nezamestnaných /viac ako 24 mesiacov/ na aktívnej populácii (najvyššia miera medzi krajinami EU 27), vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných medzi nezamestnanými a jej veľkú priestorovú

(regionálnu a lokálnu) diferencovanosť – vylúčenie z trhu práce (labour market exclusion). Dôležité je ešte poukázať na významný rozdiel z hľadiska pohlavia pri miere rizika chudoby nezamestnaných (muži 51% a ženy 38% podľa EU SILC 2008). Stabilná je aj miera ohrozenia pracujúcich chudobných (ohrozenejší sú podľa typu kontraktu pracujúci na dobu určitú a podľa typu úväzku pracujúci na čiastočný pracovný úväzok /viac sa dotýka žien/. Ukazuje sa pri pracujúcich vo všeobecnosti ešte vysoký podiel ľudí, ktorých sa dotýkajú práca v čase „anti-sociálnych“ hodín. Ide v porovnaní s EU 27 v roku 2008 o vyšší podiel zamestnaných osôb pracujúcich na pracovné zmeny /30,5:17,7/; v nedeľu /19,9:13,5/, v nočných hodinách /17:7,6/ – zdroj EU SILC a Combating ..., 2010).

V prípade, že sledujeme pracovnú intenzitu domácnosti, t.j. koľko členov domácnosti v ekonomicky aktívnom veku pracovalo a koľko mesiacov zisťovaného obdobia, tak miera rizika chudoby domácností s nulovou pracovnou intenzitou (ani jeden člen domácnosti v ekonomicky aktívnom veku nepracoval ani jeden mesiac v zisťovanom období) v prípade, že ide o domácnosť bez závislých detí bola 17% a so závislými deťmi 72% (EU SILC 2008). Ukazuje to značné ohrozenie rodín so závislými deťmi.

Riziko chudoby závisí od štruktúry a veľkosti domácnosti, od počtu závislých detí a iných, na starostlivosť odkázaných členov domácnosti (teda od počtu ekonomicky neaktívnych členov domácnosti) a tiež od toho, či ďalší členovia domácnosti v ekonomicky aktívnom veku pracujú, teda od pracovnej intenzity domácností.